

Ročník XXIX

V Praze, 31. května 1895

Číslo 29 (1458)

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

NÁRODOPISNÁ VÝSTAVA ČESKOSLOVANSKÁ V PRAZE 1895.

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

Jízda králů na moravském Slovácku.

Skupina v západním křídle Národopisného paláce.

(Dle fotografie M. A. díra v Praze.)

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

ORAVSKÉ
MÚZEUM
P. O. HVEZDOSLAVA

bízelí deset tisíc — a my nic, my se drželi, my kolle nevydali, poněvadž dle privilegij je naše — ale teď nedovedeme nic, tu nejde o privilegia!»

«Chápu, chápu!» přiznal konečně Těchenic, «jsou v tom rejdy, smejdy; možná, že jste si nepřátelé získali v těch pánech právě tím, že jste jim kolleje nevydali!»

«Jsem jist,» Kampanus se ozval, «že hledali v mém kuse jen barvy a larvy, aby na nás uvedli posmíšek; vzdýt ty taparty, které milostpán vykl, nic zlého nejsou, musil by mít člověk beryll ze skla vykroužené a velké jako puklice, aby v těch tapartech uzel vinu a bouřku! Hledá se hůl!»

Tím způsobem páni ještě dlouho vedli hovory, radili se, ale nic se nedoradili.

«Neminim uštipnouli poctné práce mistra Kampanusa,» pravil konečně Těchenic, «věřím, že je dobrá, ale když je pro ni takový křik, nechte ji s Pánembohem, odvzte ouraz z cesty, snad máte nějaké jiné kolo v záloze?»

«Máme,» Kampanus odvětil na oko chladně, «máme v záloze komedii amsterodamskou, dosti hloupou — komedii Josefa»

«Já hned vám říkal, jak se na počátku augusti na ohlaze ten slovo v způsobu pomitel nebo chvoštík ukázal, že to k dobrému neposlouží, já to hned tušil, říkal a oznamoval!» tak rektor astronom Bacháček toužil a hotekoval. Po té jal se znova svému sousedu vykládati o chvoštíkovi na nebi, kdež zatím ostatní dali se v hovory jiné, při nichž asi panu kancléři v uchu levém nedobře zvonilo.

Pomalou se vytrosil jeden mistr po druhém od stola. Nudozenský šel do auditoria vykládat o Horaciovi, Caecinnu, jenž famulus přinesl Vergilia červeně ořezaného a v prasečí koži pevně zarazaného, odešel s Vergíliem.

(Dokračování)

Národopisná výstava československá.

Plác Dr. Čeněš Zlárt.

(Pokračování.)

A pozorujeme hned předem a bez obalu, že máme referentskou práci svoji v Národopisné výstavě ve Světozoru značně usnadněnou, poněvadž právě v nynějším všeobecném ruchu národopisném, rozvícím po všech krajích československých, přijde znamenitě vhod po léta soustavně pěstování národopisu československého ve sloupčích Světozoru, kterémužto směru přál již za své redakce důkladný znalec lidového podání a v řadě našich žijících pracovníků v oboru lidovědy zasloužilý předák Primus Šobotka, a kdež první naši znalci lidového života československého R. Týřová, prof. J. Koula, J. Klvaňa, J. Brousek, J. Šimá a jiní ukládali svoje příspěvky a takto základy k nynějším pracím národopisným, zejména na poli lidového umění, krojí, zvykosloví, slovem i obrazem. Abychom tedy při líčení výjevů zvykoslovných, seskupených na výstavě, při popisu staveb lidových, výšivek, krojův, ornamentiky atd. neopakovali věci, čtenářstvu Světozoru již známých, kterých si vždy bedlivě všimál, dávaje článkům a příslušným kresbám tohoto druhu po zásluze významné místo v dobách, kdy se chystaly teprve zárodky nynějšího všeobecného ruchu, budeme často jen poukazovati k místu, kde již ve Světozoru o tom anebo jiném zjevu zevrubně bylo vyloženo. Zároveň nebudiz vykládati za neskrutnost, že z týchž vyložených důvodů budu čtenáři upozorňovat při jednotlivých zjevech na obsírné odborné články a vědecké výklady, otištěné v národopisném sborníku Český Lid, kdež skoro o všech zjevech, vyložených na Národopisné výstavě, dočte se čtenář podrobného výkladu, srovnávacích studií.

Po této stručné vysvětlivce přecházíme již k dalšímu oddělení zvykoslovnému a krojovému, u jehož vchodu nás přivítává po slovensku vítá stáří s babičkou chlebem a solí.

Zde upoutá naši pozornost skupina prostřed na vyvýšeném místě. Čela jezdců v malebném kroji slováckém, obklopena četnými zvědavci (jak použije kroj) z rozmanitých krajů. Představuje skupina jezdců slavnostní jízdy «králů» o letnicích na Slovácku. Král (mladý hoch) ověšený květinami, s hlavou, obestřenou služkami, a jeho pobočníci oděni jsou po žensku. V ústech drží král růži — nesmí promluvit. Aby jeho kůň byl řízen, spojen jest pentlemi s koněm pobočníků. V zájmu pravdy národopisné hned na tomto místě připomínáme, že některé výklady o této skupině, jak je zaslechli jsme mezi návštěvníky, pozorujícími malebný průvod a jak se kmitly v sloupčích časopiseckých, o odvážných jezdcích, které si vedou statně na koních při svatbě a pod., vznikl z nedorozumění o této slavnosti, při níž děje se na letnici obřadka dědiny domácí i sousedních osad a před domy jednotlivými se svolává vážná i vtipná, pochvalná i se štvěrací hrou hrou o jejích obyvatelích. Není potřeba laskavým čtenářům Světozoru zevrubně líčiti všechny obřady této slavnosti, kterou znají z podrobného popisu prof. J. Klvaňa i z věrného vyobrazení podle skutečnosti od J. Ulřícha ze Světozoru 1891, str. 81. Pro úplnost budiz tuto ještě poukázáno k moji studii o významu této slavnosti po stránce bájeslovné a zvykoslovné v Českém Lidu II., str. 106—129 s vyobrazeními od prof. J. Kouly a J. Klvaňa podle slavnosti o letnicích roku 1892, kterou viděl podepsaný v okolí Uh. Hradiště a studoval zároveň s oběma jmenovanými již znalci života slováckého. Slavnost tato podle Bartoše nazývá se také «honiti, voditi krále, jezdit po královcích». Pořadatelé vhodně přidali ke skupině «králů» zástup zvědavců Slováckých, aby ukázali malebnou rozmanitost půvabného kroje slováckého mužského a zvláště ženského, vůbec překvapující bohatost krojovou, jakou se Slovácko honosí. Viz vyobrazení jízdy «králů» na str. 337.

Po této malé zastávce u «králů», kdež bylo potřeba zjistiti pravdu, aby se neštil slovem i tiskem mylný výklad, rozhlédneme se dále v oddělení zvykoslovném po skupině v rohu, kde se usadil sbor chodských děvčat ku přástkám, k nimž zavítalo také několik chasníků. Vyobrazení tohoto výjevu podáme v některém z příštích čísel, zatím upozorníme na obraz přástek na Domažlicku od V. Maška (Světozor 1889, 45) i na studii Špillarovy. Předouc děvče z Postřekova i Sedlci postřekovští na přástkách (Světozor 1892, 460, 485), dotýkáme se zejména Špillarových kreseb, které použijí, že na Domažlicku posud předou ženy i muži prostým, starodávným způsobem, totiž vteleny s přeslenem. Je to způsob starobylější, než přástka kolovraty a jinými nástroji složitějšími, pozdějšími. Vysvětlujeme o sveráznosti chodské posud zachovávané, srovnáme-li přeslen chodský posavadní (viz v Selské síni české v Muzeu království českého v oddělení domažlickém, kdež právě předě děvče chodské vtelené) s ozdobnými aliance, skleněnými a kovovými přestleny předhistorickými i s kresbami v památkách staročeských, jak jsem ukázal v Č. Lidu IV, 54. Nebylo by záhodno, konstatovati na výstavní skupině chodských přástek, že doposud starodávný a rozhodně pro kulturní historii zajímavý způsob nevymizel z Domažlicka, kdyby rozvázná stařenka, nechtějce se vzdát starých zvyklostí, zvolila si prostě vteleno s přeslenem místo umělého nářadí, jakým předou mladá děvčata v jejím sousedství? — Protějšek této skupině s Domažlicka tvoří masopustní slavnost v Hanácké hanácké pravě, k níž se pak vrátíme. Kolem rozestaveny jsou figuríny krojové, jak máč bylo vyloženo prozatím, a tedy odkládám podrobné líčení, až bude vše na určité uspořádáno.

Na stěnách za skupinou přástek upravena je zďáře o soustavné galerie lidových obrazů, malovaných na skle podle představ a pověstí o svatých a světicích, mezi lidem oblíbených a zvykaných za patrony. Zajímavá jsou tu na př. vyobrazení výjevů ze života sv. Jeneffy.

Podél stěny věnováno místo věku dětskému (hračky). Také tu spatřujeme vyobrazení slavnostních průvodů, z nichž vyobrazení selské svatby na panství litomyšlském od Fr. Hlaváčka (original v Muzeu král. českého) přinesl jako dvě zvláštní přílohy Č. Lid IV, č. 3 a 4. U hanáckého «práva» poučujeme se sbírkou sušených rostlin, nasbíraných podle herbářů, o domácích lékárnických našich prametek. Ve skříňkách vyloženy jsou knížky lidové četby, písničky, jarmareční, našlapané na hrubé plátno («špalický») a pak od prof. O. Hostinského znalecky sestavený přehled o historii české písně lidové s příslušnými dokumenty. Vedle všech jiných starších publikací vyložena tu první historická, věcná studie «O naší světské písní lidové» od Dr. Hostinského, otištěná v Českém Lidu I 27, III 122, zároveň se spisem «36 nápěvů světských písní českého lidu z XVI. století» (v Praze, F. Šimáček, 1892), jakož i všechny ostatní snůšky lidových písní a tanců československých, uveřejněné v posavadních ročnících Č. Lidu. A zase starí známí. Na vyobrazení hudců a tanečníků z Velké vsi na Uherkohradištsku při lidovém koncertě v Brně r. 1892 pamatuje se čtenář ze Světozoru 1893, str. 92—93. Tuto vyloženu jsou fotografie, jejichž reprodukci Světozor přinesl. Vyložena zde také original ozdobného titulního listu Rittersbergovy sbírky českých národních písní z r. 1825, jehož reprodukci viz v Českém Lidu III, 329. Přehled tento, jak jsme se přesvědčili, budi pozornost a zasluhuje zvláštní kapitoly. Bohatě je zastoupena výstava knihomaleb lidových. Pojednáme o nich později.

Sbírka kraslic s lidovými ornamenty přívem tu zajímavá místo významné, jaké však nikterak nepřisluší přese všechnu projevenou dobron vůli pěkným kraslicím vedle vyloženým s výzdobou umelou, se zdářími obrázky svatých a světic, motýlů, krajinek a pod., které prozrazují zručnost v kresbě u vycvičeného samouka, ale zdrojem pro studie o lidové ornamentice nikomu asi nebudou. Obsírnější zprávu o kraslicích odkládáme, až budou soustavně srovnány. Srv. tu stat R. Týřové, Slovácká vajíčka velikonoční, Světozor 1886, 315 a J. Klvaňa, Kraslice moravské, Český Lid II, 480 s příslušnými vyobrazeními. Při vecei s přibitými podkůvkami a silným zářevem nahote a při vecei na stojátku, opatřených dovedně podkůvkami (viz mezi kraslicemi), slo patrně o dokázání neobyčejné, mistrovské zručnosti řemesla kovárského, přibití přeběky a náležitě uperniti na tenkou skotáčku podkůvky, ozdobné kování nahote a dole a při této pipavé, opatrné práci neporouchati vejce. Podobná vejce «okovaná» byla vyložena na krajinských výstavkách, zejména v Hradci Králové s výsledným uvedením, že představuje mistrovský kus kovárský. Pozoruhodné tyto, velice zajímavé mistrovské kousky ovšem také nemají souvislosti s lidovým uměním v ustáleném slova smyslu. Těch stručně o středních skupinách celkově, posud uspořádaných. (Dokračování.)

Medřická.

Napsala Božena Vítková Kunětická.

(Pokračování.)

Stačila pouze představa její hlavy, jejího hlasu, jejího pohledu, aby celou odpověď na tyto otázky sloučil u vášnivě touze po ní. V této touze po ní doplzl se tíse ke dveřím jejího pokoje a s touto touhou vrátil se do své nevládné jizby, kde znova počal svoji pochůzku, která ho netišila, naopak stupňovala jeho rozčilení. Napadla jej obava, neslyšel-li ho Pabouček po druhé stoupati po schodech a kráčet po půdě, a cítil, že tato obava vzniká z neucítěl úzkosti ne o Medřickou, ale o jeho vlastní klidný poměr k jeho rodičům u sestrami. Ale i tato obava náhle utonula ve vlně

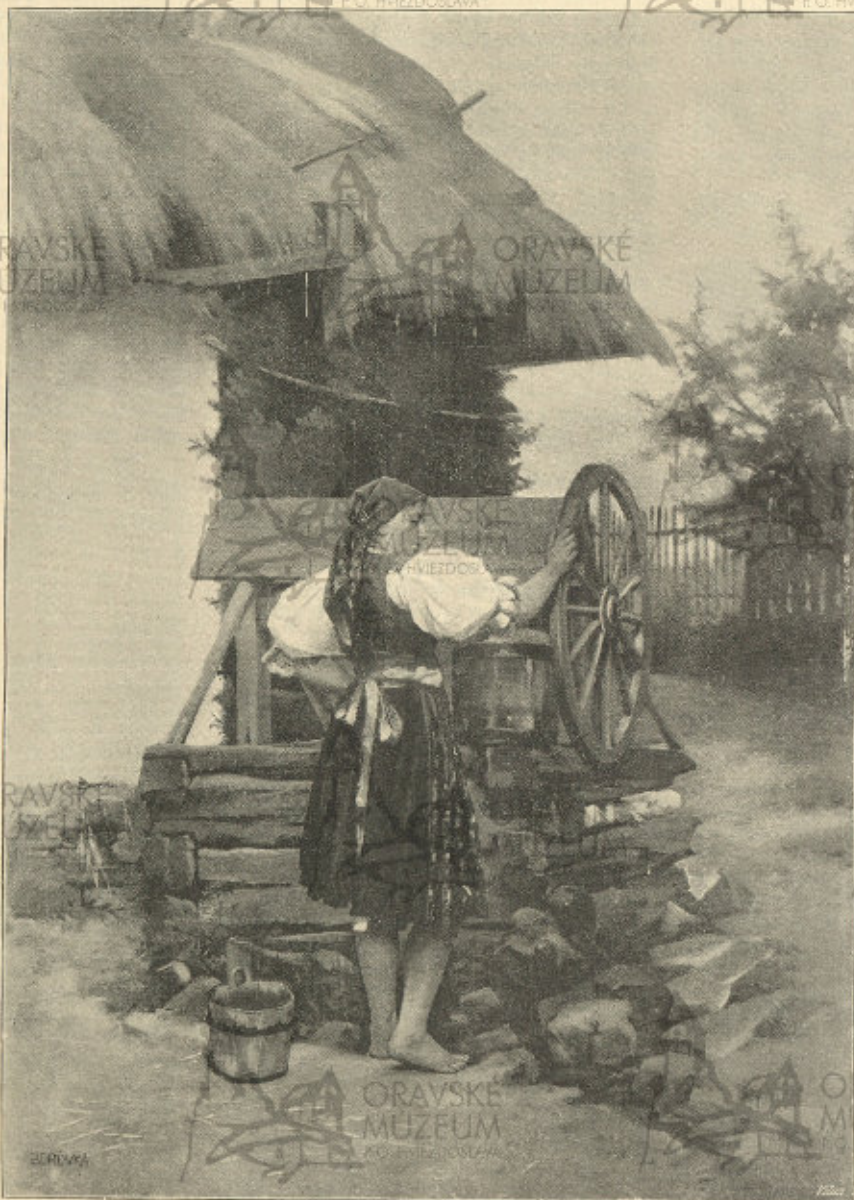
jeho rozechvění a jeho milostných podtů. Pak nebyl již schopen přemýšlet o ničem, a v jeho duši nerodily se již věty a slova, ale obrazy, které mihotaly se před ním v rychlém a zá-
vratném postupu.

Viděl Medrickou v každém jejím pohybu, a vzpomínka na okamžik, kdy klesla mu do náručí bezvolně jako podlomena, vzbouřila v něm všecku krev. Kam spěl? — Odpověď na tuto otázku nehledal v daleké budoucnosti, ale v blízké, co možná blízké, neboť její dráždila a rozněcovala. Nebylo mu možno uvažovati, poněvadž věděl, že nelze se jim již zastavit. Kdyby se náhle zarazili, zalil by je žár a rozskočilo by se jim srdce.

Postavil se k okénku. Jehož mřížemi spatřil oblohu zastřenou oblaky, v nichž bleskotaly se hvězdy zde onde, jakoby se jen v těch vlnách koupaly ponořující se a zase vyhupující na povrch vždy stoná-
sobně lesklejší a slí-
nější. Krajinou do-
sud slabounce vál mír-
ný jarní větřík a
harašil ve větvích
korunk-
y mladé
třešně, která rostla
blízko okna. Ne-
daleko na zemi byl po-
hozen nějaký bílý
předmět, který se
lehce chvěl, čeřil a
co chvíli měl jiný
tvar a jinou podobu.
Pohrával s ním vítr.
Dašek byl přesvěd-
čen, že to šátek
anebo plná, kterou
zapomněly ženské
na noc odklidit, ale
toto skoro blahostné
zachvěvání bílého
předmětu v té noci
tmavé a smutné
poutalo jeho pozor-
nost. Předmět zdál
se hned vztyčovati,
hned oddychovati a
hned schoulený ležel
nepohnutě, jakoby
byl vystlen. Spočí-
valo v něm něco ta-
jemného, poněvadž
jevil životní sílu a
jakousi úmyslnost.
Konečně měl mladý
muž plnou svou
mysl toho intensi-
vního běla pohoze-
ného šátku.

Zavřel oči, ale
před jeho zrakem
vynořil se zase zdou-
vající se bílý předmět, jímž vítr pohrával. Lá-
kalo jej to ven, neboť to nehybné ticho kolem
něho jej dusilo a tížilo; bylo v trápěném od-
poru s jeho vnitřní bouří, již noc v jeho jizbě
neodpovídalo, tak že se zdála narážeti o hrubou,
pevnou hmotu, jež ji nerozptylovala, ale na-
opak srážela nazpět v jeho nitro, kam dopa-
dala s novým lomozem a s novým výtkem.
Představa toho neviditelného čehosi, jež zdou-
valo bílý šátek, podmaňovala jej, vzbuzovala
v něm nekonečnou touhu být drážděn a do-
týkán taktéž na obličej, rukou, vlasech, neboť
to vše bylo u něho příliš strnulé proti tomu

víru v duši a mozku. Hlava jej neobyčejně
tížila a rty pářily. Ta noc hluboká a nedozírná,
v níž jen ten bílý předmět bez vlastní vůle
žil, jevila se mu přátelsky a volala jej k sobě.
Pak náhle s hlavou nepokrytou a potácej se
jako opilý vyšel ven a ponořil se do těch
chladačích, neobyčejně lbežných vln blahem
oddychující noci, v níž všecko zanikalo a mi-
zelo, jakoby neustálý přitliv nového proudu to-
s sebou odnášel.

U studny. Obraz Ladislava Borůvky.

(Dle fotografie K. Bullmanna v Praze.)

Kráčel v před ohledl se po oknech bytu
Medrické a spatřil v nich totéž klidné světlo,
jež prve k němu skulinou ve dveřích dopadalo,
totéž světo mičel, tiché a neprozpytatelné,
o němž nevěděl, co skrývá a co tají. Svítlo
jediné v celé vsi, v celé noci, neboť hvězdy
zase se skryly. Jeho žlutavá, smutná záře přy-
šela uzounkým a skrovným pramenem do tmy
a zanechávala v ní světlý pruh. Tento pruh
viděl ještě daleko od vsi kráčeje polní pšínou
vysušenou větrem, tak že v chůzi mu pod no-
hama harašily drobné oblázky. Na jednom
místě však stezka zatáčela se v náhlém ohybu

k lesu, který ležel v dolku a spletyval s okolní
tmou. Dašek neměl síly dále jít. Myslénka, že
ztratil by rázem z dohledu ten jemný, svě-
telný prouček, jenž zdál se mu prochvěn de-
chem milované ženy, o níž nevěděl, zdali usnula
unavena jeho polibky, nebo bdí čtlic dosud
sledy jejich palčivosti, jej zarazila. Zastavil se.
Žlutavá bludička v bezedné noci ještě tak tise
a nehnutě plála. Vzpomněl si na bílý šátek,
hozený té noci na pospas a zhluboka vdechl
ssaje do sebe čer-
stvý, vonný vzduch.
A pak usel na tom
ohybu úzké pěšiny,
podepřel si hlavu
o dlaně a díval se
směrem k pokojíku
Eliščiny. Noční vě-
trík čečral mu vlas,
hrál mu na čele, ve
vousech, na krku,
na němž neměl il-
mečku. Bytost jeho
se poněmhu tížila
a žár její chladil.

Vrátil se domů
teprve o třetí hodině
ránní a vrhl se na
lůžko ustrojen, vy-
chladlý, v zemlení,
v němž přivíraly se
mu oči, svíraly se
rty a usnuly my-
šlénky. —

O tom, že mladý
Dašek byl zase ve-
čer u Medrické, pak
že se dopřel ještě
jednou až k samým
jejím dveřím a vyšel
asi za hodinu po té
ven, kde pobyl do
tří hodin do rána,
věděl nejen starý
Dašek se svou že-
nou, ale také Marie,
Apolena, nejstarší
syn Daškův Jan a
jeho žena. Mladým
manželům rozsto-
nala se právě tu
noc holčička záně-
tem plic a dostala
prudkou horečku.
Avšak i kdyby toho
nebylo bývalo, byli
by její asi bratr a
švagrův slyšeli,
neboť byli uvkli
tak na normální ti-
cho malého domku,
že každý neobyčej-
ný susot v pozdní noci
je probouzel. Taktéž
však při náhlém
ochuravění malé
své dcerušky bděli
skoro celou noc, a
žena Janova varila
jí různé lektvary,
hnětla křenové pla-
cky a mazala jí

prsá sádlem, neboť holčička nemohla odkáslati.

Byla zase v pozeňnaném stavu, a její hu-
bený obličej, plný předčasných vrásek a čmurné,
jevil při blikavém světle čadící lampičky onu
zvláštní nehybnost a bezúmyslnou zamračenost,
která vyskytuje se snad u všech žen pracu-
jících namáhavě od rána do večera a vědu-
cích, že nikdy se na jejich životě vlásek ne-
změní. Jan byl té noci mrzut, ale poněvadž
svou holčičku měl skutečně rád, nemohl taktéž
usnouti a přecházel bos po malé světnici, v níž
vše bylo nakupeno a nesarovnáno, jakoby celá
rodina čekala každý okamžik na pokyn, aby